

Ett samtal med Ingrid Arnesdotter

Med anledning av detta temanummer har Ingrid Arnesdotter intervjuats av ansvarig utgivare Marie Karlsson-Tuula.

Var är du född? Var bodde du som liten? Var kommer du ifrån?

Jag är född 1945, som nummer tre av fem syskon, och uppvuxen på det småländska höglandet med betoning på landet. Visserligen föddes jag i en stad, Jönköping, men mitt hem under mina första åtta år var den del av byskolhus som utgjorde lärarbostad. Mor var nämligen folkskollärare och eftersom far var befäl på fartyg i den då stora svenska handelsflottan var det mors arbete som bestämde var vi bodde. Varken mor eller far var smålänningar, de kom från Blekinge respektive Bohuslän. Det hann bli tre lärarbostäder, den första i Uddebo på en hög ås utanför Vaggeryd, den andra på platt västgötamark i Lekåsa och inte så långt från det Fåglum som blev berömt genom cykelbröderna Petterson. Den tredje bostaden låg i Bringetofta, en by med anor från medeltiden och belägen vid en å som utgör ett av Lagans källflöden. Närmsta stad var Sävsjö.

Men lärarbostaden blev för trång när vi syskon (än så länge fyra stycken) hunnit bli 6, 8, 9 och 11 år och en stor newfoundlandshund, född på Newfoundland, genom fars försorg blivit en familjemedlem. Lösningen blev ett litet "hemman" med bostadshus, en ladugårds-länga och åtta tunnland åker, betesmark och skog, några kilometer från orten Bodafors. Denna "minigård" hade i folkmun det märkliga namnet Lunkawischen och nog låg det på wischan och som slutpunkt för en egen väg om ca 500 meter. Fortfarande bodde vi invid ett källflöde för en stor småländsk å, men nu var det Emån det gällde. En stor fördel med detta byte av bostad var att här fanns både stallplats och bete med tillgång till rinnande vatten. Detta ledde till att jag och min storsyster efter några år kunde få förverkliga vår gemensamma dröm om en egen ponny. Vi hade då sedan många år

använt vår veckopeng till att spara till just en ponny, men hade ändå inte nått upp till de 1 500 kr som behövdes, så mor bidrog med det som felades. Med den ponnyn, som hade det tjusiga namnet Grandezza, delade vi sedan under många år timmar av färder på skogsstigar, små grusvägar, stora vägar och även gator genom orter av så olika storlek som Bodafors, Jönköping, Kalmar och Uddevalla. Jag hann fylla trettio innan Grandezza gick ur tiden och då hade hon sedan länge ”bott” hos mig på Kolstad Berggård utanför Mjölby.

Lunkawischen förblev mitt hem ända till dess jag hunnit ta såväl realexamen som studentexamen vid Nässjö högre allmänna läroverk samt skaffat mig praktikpoäng för att säkerställa att jag skulle kunna välja den högre utbildning jag ville. Studentexamen avlade jag från reallinjen, matematisk gren. Det logiska tänkesätt som jag lärde mig under den utbildningen har jag haft mycket glädje av som jurist! Praktiken fick jag under ett år som yngste anställd vid Smålands Banks kontor i Bodafors. Därifrån tog jag med mig ett bestående intresse för finansiella transaktioner.

Vad hade du för mål och drömmar när du var liten?

Det var en tavla i en bred förgylld ram som fick mig att sätta upp det tidigaste livsmål som jag fortfarande minns. Tavlan fanns i en korridor i den nya folkskolan i Bringetofta, som jag gick i från klass 2 t.o.m. klass 6. Den föreställde biskop Esaias Tegnér och med guldbokstäver stod det: Biskop Esaias Tegnér, folkskolegosse från Bringetofta. Redan första gången jag såg den triggades jag av ordet ”gosse” – jag ville bli något som gjorde det ofrånkomligt att det sattes upp en tavla på vilken det framhölls att den föreställde en folkskoleflicka från Bringetofta. Ett annat tidigt uppsatt mål har jag fått återberättat av en vän till min mor. Enligt vännen skulle jag på frågan vad jag ville bli när jag blev stor ha svarat: Jag skall bli skilsmäsoadvokat och hjälpa kvinnorna mot karlarna. Före studentexamen hann jag ändra mitt framtidsmål ytterligare ett par gånger, från skilsmäsoadvokat till gymnastikdirektör och från gymnastikdirektör till jägmästare. Som synes blev jag feminist tidigt i livet och säker på att jag skulle få utbilda mig så långt jag ville och kunde. För den

uppfattningen fick jag alltid stöd för från båda mina föräldrar. För dem var det självklart att alla barn skulle ges möjlighet att ”förvalta sitt pund”.

När och varför började du studera juridik?

Min bekantskap med juridikämnet inleddes under min tredje termin vid handelshögskolan i Göteborg. Kurt Grönfors var en inspirerande föreläsare liksom Jan Ramberg. Mitt intresse för juridik blev så stort att jag valde att läsa ett andra betyg utöver det obligatoriska betyget. Med ”ett betyg” menades en termins heltidsstudier. När jag närmade mig slutet på den treåriga utbildningen till civilekonom med inriktning mot redovisning, insåg jag att redovisning som studieämne hade varit intressant, men att jag inte hade något intresse för att arbeta som redovisare. Då lockade fortsatta studier i juridik mycket mer och inspirerad av en studentkollega på HHG, Göran Grosskopf, beslöt jag mig för att satsa på att bli skatterådgivare. Därför styrde jag kosan från Göteborg till Uppsala, i sällskap med min man (vid den tidpunkten min trolovade) och skrev in mig på Juridicum. Då (hösten 1969) fanns ännu inget generellt antagningsförfarande för universitetsstudier.

Är juridiken något du alltid önskat att få arbeta med?

Nej. Före mitt sammanträffande med juridikämnet höstterminen 1967 hade jag mycket dimmiga föreställningar om vad en jurist gör och inga föreställningar alls om ämnet juridik. Det närmaste jag kommit juristyrket var en yttlig bekantskap med en självlärd juridikrådgivare som var gift med en halvbror till min mormor. Det fanns över huvud taget ingen med universitets-/högskoleutbildning i min släkt eller min bekantskapskrets. Min generation är ju den första i Sverige i vilken många hade gymnasieutbildning och dessutom tillgång till statliga studielån.

Vad hade du, som juriststudent, för målbild? Vad ville du arbeta med i framtiden?

Jag tänkte att jag skulle arbeta som skatterådgivare vid en revisionsbyrå.

Vad gör rollen som jurist med personen bakom utbildningen och yrket?

Jag tror att det krävs en god portion fortlöpande självrannsakan för att inte förfalla till cynism.

Är det något speciellt, som du arbetat med, under din tid som verksam jurist som du har haft särskilt mycket glädje av eller som du skulle vilja rekommendera kommande jurister att göra? T.ex. notarietjänstgöring eller liknande.

En bra jurist har förmåga att kommunicera väl med människor med högst varierade bakgrunder, såväl i fråga om livsupplevelser som utbildning och världsbild. Därför är det min uppfattning att det är en stor fördel för en jurist att innan juridikstudierna påbörjas ha skaffat sig livserfarenheter av annat slag än dem man vanligen får som barn, skolelev, tonåring, gymnasist och sommarjobbare. Likaså är det en stor tillgång att ha kunskaper inom något annat ämne än just juridik. Enligt min mening är det inte viktigt vilket annat ämne man väljer, bara det är ett ämne inom vilket tankevärlden och sättet att argumentera är olikt sina motsvarigheter inom ämnet juridik.

Av allt du har arbetat med, vad har varit mest intressant och givande?

Och varför?

Jag har mestadels arbetat inom den akademiska världen. Under mitt sista år som juridikstudent arbetade jag som amanuens vid Juridicum och då med juridisk översiktscurs för ekonomer. Direkt efter min jur.kand. examen fick jag en heltidsanställning vid samhällsvetenskapliga fakulteten. Hälften av tjänsten skulle jag ägna åt att bygga upp utbildningsutbudet i handelsrätt till att omfatta totalt två terminers heltidsstudier samt åt att bygga upp en handelsrättsavdelning, placerad i egna lokaler vid Svartbäcksgatan. Resterande

halvtid undervisade jag i handelsrättskurser. Det var synnerligen lärorika år! Och roliga.

Inför höstterminen 1973 flyttade jag efter min man till Linköping. Han hade varit veckopendlare under det sista året, eftersom han fått tjänst som personal- och ekonomichef vid den då nybildade Högskolan i Linköping som efter ytterligare ett par år blev Linköpings universitet. Jag hade kommit fram till att det nu var läge för att genomföra min plan att arbeta som skatterådgivare vid en revisionsbyrå. Planen gick i lås, men det visade sig snart att jag, med min vana vid att ha stort ansvar men också ganska fria händer, var dåligt förberedd för den kultur som rådde på min nya arbetsplats. Innan det stod helt klart för mig att det inte var fråga om ett övergående problem hade jag blivit tillfrågad av Ekonomiska institutionen vid universitetet om jag under några månader ville åta mig kvällsundervisningen i en juridisk översiktskurs, vilket jag tackat ja till. När institutionen strax därefter fått klartecken för att på heltid anställa en lärare i juridik för dels blivande ekonomer, dels blivande civilingenjörer av flera specialinriktningar, blev jag uppmuntrad att söka tjänsten. Eftersom jag trivts utmärkt med att undervisa under min tid vid avdelningen för handelsrätt i Uppsala, bestämde jag mig för att, åtminstone tills vidare, överge planen att arbeta som skatterådgivare och återigen pröva livet inom akademien. Det har jag aldrig ångrat!

Jag insåg att om det var inom universitetsvärlden som min framtid låg så var en doktorsexamen viktig för att jag skulle kunna få en fast anställning och för att kunna avancera. Så 1974 vände jag mig till Anna Christensen vid Uppsala universitet med en förfrågan om hon kunde tänka sig att bli min handledare. Det kunde hon och då hon frågade vad jag ville skriva om svarade jag att ett ämne i gränsområdet juridik/ekonomi vore bra. Det visade sig att hon just fått en propå från chefen för Ackordscentralen i Stockholm om att betalningsinställelser och offentligt ackord verkligen borde bli föremål för forskning! Jag sökte om att bli, och blev, antagen som doktorand. Vid den tiden fanns det inga krav på säkerställd finansiering

fram till examen och inte heller några doktorandtjänster. Det var doktorandens ensak att finansiera sina studier. Min lösning blev att arbeta halvtid och studera halvtid. Efter åtta år gick jag i mål och hade då även hunnit bli mor till vårt första barn. Det var stimulerande och givande att skriva avhandling, vilket utgjorde så gott som hela doktorandutbildningen. Några kurser fanns inte, men då och då arrangerades seminarier. Ungefär fyra gånger om året träffade jag min handledare som, efter det att Anna Christensen blivit professor i Lund, var den då ganska nyblivne professorn Torgny Håstad. I maj 1982 disputerade jag, som tredje kvinna i historien, för en doktorexamen i civilrätt vid Uppsala universitet. Mina föregångare var Elsa Eschelsson (1897) och Anna Christensen (1970).

Min tidsbegränsade anställning vid Linköping universitet omvandlades nu till en fast anställning. Utbudet av kurser i juridik hade ökat så att den bar två heltidstjänster. Flertalet kurser var nybörjarkurser och ingen på högre nivå än 30–40 poäng (d.v.s. en kurs om en halv termin och som förutsatte en och en halv termins tidigare juridikstudier). Men det var inte fråga om en och samma nybörjarkurs, utan de var anpassade till den linje/utbildningsprogram som de ingick i; tre civilingenjörsutbildningar, civilekonom- och internationell civilekonomutbildning, politices magisterutbildning. Detta medförde att jag kom att skriva omfattande juridikkompendier, för det fanns inga läroböcker som motsvarade dessa utbildningars behov. Härtill kom vad som nu kallas fristående kurser inom handelsrätt som gavs på sen eftermiddags- och kvällstid. Det var tack vare dessa som utbudet kunde nå 40-poängsnivån. Detta var den ram inom vilken jag arbetade under fyra år efter min doktorexamen. Under den tiden anlände dessutom dotter nummer två. Med mig från dessa fyra år tog jag mycket breda juridiska kunskaper, insikten att lärandekulturen inom en utbildning präglas kraftigt av vilka huvudämnena är och att om juridikundervisningen skulle vara meningsfull måste den anpassas till dessa kulturer. Ju mer empiriskt – eller normativt – inriktade huvudämnena är, desto viktigare att läraren i juridik hjälper studenterna att få syn på den för

juridisk argumentation typiska blandningen av empiri (kunskap om rättsregler, kunskap om omständigheterna i det enskilda fallet) och normativitet (behovet av bedömning av tolkningsalternativ och av lämplighetsöverbäganden). De som studerar huvudsakligen naturvetenskapliga ämnen blir ofta frustrerade över att svar på juridiska frågor ofta inte är ett renodlat ja eller nej, utan ett ”det beror på ...”. De som studerar huvudsakligen samhällsvetenskapliga ämnen blir också lätt frustrerade, men nu inte över behovet av tolkning och lämplighetsöverbäganden utan över kravet på lagstöd för svaren. Viktigt är också att läraren i sina illustrerande exempel, övnings-exempel, seminarieuppgifter och tentamensfrågor knyter väl an till det yrkesliv som utbildningen i fråga är avsett att leda till.

Hösten 1986 tog mitt yrkesliv en ny vändning. Dåvarande Sparbanken Gothia (som under min tid i banken blev en del av Sparbanken Alfa som i sin tur kom att ingå i Swedbank), med huvudkontor i Linköping, sökte en chefsjurist till sin ledningsstab. Jag hade dittills inte funderat över att byta bana, men nu kom jag att göra det. Fortfarande trivdes jag mycket bra i lärarrollen men insåg också att jag knappast kunde utvecklas mer som jurist genom att undervisa i något som inte var ett huvudämne i utbildningen i fråga. Jag var också nyfiken på om jag med ett akademiskt arbetsliv bakom mig skulle kunna hävda mig mot jurister som arbetat i näringslivet eller domstolsväsendet. Det kunde jag, bland sexton sökande blev det jag som fick tjänsten. Som chefsjurist arbetade jag som ledningens juridikexpert, som chef och utbildningsansvarig för de jurister som arbetade mot kund samt som juridiskt stöd för dem som arbetade med obeståndsärenden och (bankens) inkassoärenden. Det kom att bli sex mycket utvecklande år för mig. De sammanföll nämligen med ”utsläppandet” av bankerna från en genom lagreglering riskminimerad marknad till en betydligt friare marknad med åtföljande högre vinstpotential, men då givetvis också med en högre förlustpotential. Jag kom alltså att på parkettplats få följa kreditgivningsmarknadens uppgång under 1980-talet fram till och med de två första krisåren 1990–1992. Jag fick uppleva hur det var att på exekutiv auktion för

bankens räkning ropa in ett slott med tillhörande stort jord- och skogsbruk. Då lärde jag mig finesserna i utsökningsbalkens tolfte kapitel! Men det var två erfarenheter som framför alla andra kom att påverka mitt fortsatta yrkesliv. Den ena var att juridiska frågor sammanhörande med betalningstransaktioner var mycket vanliga, inte minst till följd av introduktionen på bred front av nya betalningsmetoder som byggde på kort av olika slag eller på rent digitala lösningar. Men denna vanlighet till trots var dessa juridiska frågor föga uppmärksammade i såväl lag som rättspraxis och doktrin. Den andra erfarenheten var hur väl mina ekonomikunskaper, framför allt de i redovisning och finansiering, stödde mig i mitt arbete som jurist. Detta ledde till att jag började skissa på en juristutbildning med en mycket tydlig affärsjuridisk profil och inkluderande kurser i redovisning, finansiering och organisationsteori.

Jag hade tänkt mig att ungefär fem år vore lagom att stanna i bankvärlden. Det kom att bli sex. I januari 1992 var jag tillbaka på en lektorstjänst i handelsrätt vid Linköpings universitet. Då hade utbudet av juridikutbildning ökats med det tvååriga programmet Juridisk basutbildning. Motsvarande hade skett vid Högskolan i Jönköping och de två lärosätena samarbetade om dessa program, inte minst i fråga om lärarförsörjningen. Under de följande fem åren arbetade jag intensivt med undervisning, vetenskapligt författarskap (blev docent 1996), förverkligandet av idén om en ny juristutbildning, nämndarbete inom institutionen och samverkan med omgivningen i form av ledamotskap i styrelserna för Sparbanken i Mjölby, Almi Företagspartner Östergötland AB och styrelsen för Teknikbrostiftelsen i Linköping. Höstterminen 1994 började den första studentkullen på affärsjuristutbildningen vid Linköpings universitet, en fyraårig utbildning som avslutades med magisterexamen. Under sju år verkade jag som programstudierektor. Under den tiden byggdes affärsjuristprogrammet först ut till nio terminer och sedan under den s.k. Bolognaprocessen till tio terminer, fördelade på ett treårigt kandidatprogram och ett tvåårigt mastersprogram. En stor fördel med utökningen till tio terminer var att det gav utrymme för

en halv termins praktik i slutet av mastersprogrammet. Det visade sig snart att praktikkursen fungerade synnerligen väl som en brygga mellan studier och yrkesarbete!

Under 1996 deltog jag, tillsammans med bl.a. Stefan Lindskog, i en av filosofiska fakultetsnämnden tillkallad arbetsgrupp för utarbetande av forskningsprogram för ämnesområdet affärsrätt. En professorstjänst inrättades 1997 och den 1 juli 1998 tillträdde jag som professor i affärsrätt. Och sedan den 1 december 2012 är jag professor emerita och ingår i universitetets emeritusakademi. Under professorsåren arbetade jag, föga förvånande, med typiska professorsuppgifter som handledarskap för doktorander, betygsnämnds-uppdrag, sakkunniguppdrag och ledamotskap i åtskilliga nämnder inom Linköpings universitets verksamhet. Jag fortsatte att använda mycket av min tid för undervisning i kurser på affärsjuristprogrammen, alltifrån kurser på termin 1 till handledning av studenter som skrev mastersuppsatser. Samtidigt hade jag rollen som avdelningschef och byggde upp avdelningen för Affärsrätt från att ha varit leverantör av grundkurser i handelsrätt till ett flertal utbildningslinjer till att vara en fullvärdig akademisk miljö med forskning, forskarutbildning och ca 400 studenter på de ”egna” utbildningsprogrammen i affärsrätt och en personalgrupp om drygt 20 personer. Vad jag satte på undantag var den egna forskningen. Som emerita har jag fått både tid och energi nog för att återuppta vetenskapligt skrivande, vid sidan av att jag fortsatt att undervisa om än i avsevärt lägre grad än tidigare. En uppgift som tillkommit och som är mycket stimulerande är att vara diskutant vid doktoranders halvtids- och trekvartstidsseminarier.

Så vad har varit mest intressant och givande? Som nummer ett kommer handledar- och diskutantrollerna, tätt följda av lärarrollen. Det är intressant att försöka förstå vad det är som utgör hindret för just den här studentens lärande/den här doktorandens förmåga att tillgodogöra sig forskarutbildningen. Än intressantare är det att lista ut hur jag kan hjälpa vederbörande att ta sig förbi hindret. Ingenting är så belönande som att se ”aha - jag - förstår”- ljuset tändas i

någons ögon! Samtidigt utvecklas ens eget juridiska kunnande i avsevärd mån och det på bred front, det senare särskilt om man väljer att undervisa/diskutera också utanför sin egen ”bekvämlighetszon”. För mig har det varit viktigt att i sakkunnigutlåtanden inför anställningar bemöda mig om bedömningen av pedagogisk skicklighet i lika hög grad som om bedömningen av vetenskaplig skicklighet. Hur skall man annars kunna tillgodose kravet att pedagogisk skicklighet skall ges samma vikt som den vetenskapliga skickligheten vid sammanvägningen av varje sökandens meriter?

Egen forskning kommer på nästa plats och därför är det så roligt att emeritatiden ger mig möjlighet till just vetenskapligt skrivande utan att det skall ske på bekostnad av undervisning. Och till sist – jag är stolt över att ha varit en viktig kugge i skapandet av en juristutbildning som är anpassad till juristroller utanför rättsväsendet, i fråga om såväl ämneskunskaper som perspektiv och arbetsmetoder (såväl reaktiv som proaktiv rättsanvändning).

Vad är det för krafter som har gjort dig så framgångsrik som jurist?

Jag har sedan barnsben haft en dragning till och fallenhet för abstrakta frågor som låter sig uttryckas i ett språk som består av ord som ordnas i meningar. (Abstrakta frågor som kräver ett avancerat matematiskt och/eller statistiskt språk går utöver min fattningsförmåga). Därtill kommer en stark önskan att förstå mig på människors liv och leverne, inte de enskilda individernas utan på samhällsnivå. Jag är en observatör och analytiker som undrar ”Voffor gör di på detta viset?”. Jag letar efter orsak-verkan-mönster ända ner på detaljnivå. Från min uppväxt fick jag med mig ett betydande uttrycksförmåga, såväl skriftligt som muntligt. Sammantaget: Vad skulle kunna passa bättre än en juridisk yrkesbana?

Frågan var om det var en akademisk eller en praktiserande jurist jag ville vara. Efter att ha provat på båda möjligheterna var valet lätt. Det hade blivit klart för mig att jag har stor uthållighet under skapandeprocesser men ganska snabbt ledsnar när skapandet är färdigt och framtidens arbetsuppgifter framför allt skulle gå ut på att bibehålla det som uppnåtts. Med sådana arbetsuppgifter följer

en stor risk för personlig stagnation vad gäller såväl kunskaper som förmågor och färdigheter. En akademisk bana borde erbjuda störst möjligheter till att ”få tänka själv”, och att kunna ge sig iväg på intellektuella utfärder i okänd juridisk terräng. Dessutom var Linköpings universitet ett lärosäte i snabb utveckling och jag bar på idén om en ny juristutbildning – en affärsjuristutbildning. Alltså valde jag den akademiska banan vid LiU. Det var ett bra val som lät mig utveckla min entreprenörssida – den som ser möjligheter och utgår ifrån att hinder så gott som alltid kan passeras, är drivande och entusiasmerande. Det är en sida, som tillsammans med organisationsförmåga, kommer till god nytta även i undervisning, handledning och forskning!

Den sista, men allt annat än minsta, kraften är stödet från en jämställd make.

Om du fick ge ett tips till både juriststudenter och verksamma jurister – vad hade du gett för tips då?

Lär känna dig själv och dina drivkrafter! Trivs du med dig själv och ditt sätt att bete dig mot andra människor eller gör det dig olustig till sinnes? Är du den yrkesmänniska som ditt bättre jag vill vara?

En sista fråga – varför har du valt de artiklar som du har valt, som publicerats i detta temanummer?

På den frågan får jag svara med Sherlock Holmes ord: Enkelt, min käre Watson!

Som framgått ovan finns det ett brett tidsmässigt glapp i min produktion. Därför har jag valt dels tidiga texter som jag anser alltjämt håller god kvalitet, dels en nyare text som speglar mitt intresse för hur nya affärsmodeller, i detta fall funktionsförsäljning, harmonierar med eller utmanar svensk rätt av idag.